DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

અહેવાલપાત્ર

ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતમાં

ફોજદારી અપીલીય હકુમત

ક્રિમિનલ અપીલ નં.૧૨ ઓફ ૨૦૧૮

(એસ. એલ. પી. (ક્રિ) નં.૫૧૫૫ ઓફ ૨૦૧૭ માંથી ઉદ્ભવેલ)

દિનેશભાઈ ચંદુભાઈ પટેલ. ....અપીલકર્તા (ઓ)

વિરૂધ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય ... સામાવાળા (ઓ)

સાથે

ક્રિમિનલ અપીલ નં.૧૩ ઓફ ૨૦૧૮

(એસ. એલ. પી. (ક્રિ) નં.૫૩૨૨ ઓફ ૨૦૧૭ માંથી ઉદ્ભવેલ)

બાલુભાઈ રવજીભાઈ અહિર .....અપીલકર્તા (ઓ)

વિરૂધ્ધ

વેરસસ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત અને અન્ય ....સમાવાળા (ઓ)

ક્રિમિનલ અપીલ નં.૧૫ ઓફ ૨૦૧૮

(એસ. એલ. પી. (ક્રિ) નં.૫૪૭૬ ઓફ ૨૦૧૭ માંથી ઉદ્ભવેલ)

અર્જુન શંકરભાઈ રાઠોડ. ....અપીલકર્તા (ઓ)

વિરૂધ્ધ

હરીશભાઈ રમણાભાઈ રાઠોડ અને અન્ય. વગેરે. ....સામાવાળા (ઓ)

ક્રિમિનલ અપીલ નં.૧૪ ઓફ ૨૦૧૮

(એસ. એલ. પી. (ક્રિ) નં.૫૪૭૫ ઓફ ૨૦૧૭ માંથી ઉદ્ભવેલ)

મનીષ પટેલ (વકીલ) ....અપીલકર્તા (ઓ)

વિરૂધ્ધ

હરીશભાઈ રમણાભાઈ રાઠોડ અને અન્ય. વગેરે. ....સામાવાળા (ઓ)

ક્રિમિનલ અપીલ નં.૧૬ ઓફ ૨૦૧૮

(એસ. એલ. પી. (ક્રિ) નં.૫૫૦૦ ઓફ ૨૦૧૭ માંથી ઉદ્ભવેલ)

હરીશભાઈ રમણાભાઈ રાઠોડ. ....અપીલકર્તા (ઓ)

વિરૂધ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય. ...સામાવાળા (ઓ)

અને

ક્રિમિનલ અપીલ નં.૧૭ ઓફ ૨૦૧૮

(એસ. એલ. પી. (ક્રિ) નં.૫૮૬૭ ઓફ ૨૦૧૭ માંથી ઉદ્ભવેલ)

મનહરભાઈ મુલજિભાઈ કાકડિયા. ....અપીલકર્તા (ઓ)

વિરૂધ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય ....સામાવાળા (ઓ)

ચુકાદો

અભય મનોહર સપ્રે, ન્યાયમુર્તિ

૧) પરવાનગી આપવામાં આવી.

૨) આ અપીલ (એફ.આઈ.આર./આદેશને રદ કરવા માટે) ફોજદારી પરચૂરણ અરજી નં. ૧૬૭૩૧ ઓફ ૨૦૧૬ સાથે ફો.પ.અરજી નંબર. ૧૩૭૩૩, ૧૪૮૪૨/૨૦૧૬, સ્પે.ક્રિ.નં. ૪૩૮૭, ૪૩૫૭, ૪૯૫૧/૨૦૧૬, ફો.પ.અરજી નંબર. ૩૨૪૪૦/૨૦૧૬ માં તા. ૧૦.૦૭.૨૦૧૭ ના ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ દ્વારા પસાર કરાયેલા સામાન્ય અંતિમ ચુકાદા અને આદેશ સામે દાખલ કરવામાં આવી છે, જે દ્વારા હાઈકોર્ટના એકલ ન્યાયાધીશે આંશિક રીતે એફ.આઈ.આર. રદ કરવાની અરજીને મંજૂરી આપી હતી.

૩) અપીલના આ સમૂહમાં સામેલ મુદ્દાઓની સમજ માટે, કેટલીક સુસંગત હકીકતો જણાવવી જરૂરી છે. આ હકીકતો એસ.એલ.પી. પેપર બુક્સ માંથી લેવામાં આવી છે.

૪) અપીલના આ સમૂહમાં પક્ષકારો વચ્ચે ઉદ્ભવતો વિવાદ આવશ્યકપણે

ટાઉન પ્લાનીંગ સ્કિમ નંબર ૩૬ (અલ્થાન), અલ્થાન ગામ, તાલુકા અને શહેર–સુરત (હવે પછી "વિવાદિત જમીન" તરીકે ઓળખવામાં આવેલ છે) ખાતે સ્થિત ૫૨૮૧ ચો. મી. જમીન ધરાવતા સર્વે નંબર ૯૬/૩/૨, બ્લોક નંબર ૧૨૧, પ્લોટ નંબર ૭૧, ૩૪૭૫ ચો. મી. કુટ સાથે સંબંધિત છે.

૫) વિવાદિત જમીન એક રાઠોડ પરિવારના સભ્યોની સંયુક્ત માલિકીની હતી, જેઓ તેમના મતે હળપાઈ જાતિના હતા.

૬) રાઠોડ પરિવારના છ સભ્યોએ (હવે પછી ફરિયાદી તરીકે ઓળખવામાં આવેલ છે) પોલીસ કમિશનર, સુરત સમક્ષ તા.૨૫.૦૪.૨૦૧૧ના રોજ (એનેક્ષર–પી–૨) એક સંયુક્ત ફરિયાદ દાખલ કરી હતી, જેમાં ફરિયાદ કરવામાં આવી હતી કે, દિનેશભાઈ ચંદુભાઈ પટેલ નામના એક વ્યક્તિએ અન્ય કેટલીક વ્યક્તિઓ સાથે સંયુક્ત રીતે છેતરપિંડી કરી હતી અને તેમની નિરક્ષરતા, ગરીબી અને અજ્ઞાનતાનો લાભ ઉઠાવીને ફરિયાદીઓને છેતર્યા હતા અને વિવાદિત જમીનના સંબંધમાં બનાવટી સહીઓ સાથે બનાવટી પાવર ઓફ એટર્ની બનાવડાવી હતી. એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે આ વ્યક્તિઓએ કાવતરાને આગળ વધારતા વિવાદિત જમીનને અનેક વ્યક્તિઓના તરફેણમાં સ્થાનાંતરિત કરાવી હતી અને વિવાદિત જમીન પર તેઓ બાંધકામ કરી શકે તે માટે ગેરકાયદેસર રીતે બાંધકામ નકશા મંજૂર કરાવ્યા હતા.

૭) ટૂંકમાં કહીએ તો, ફરિયાદીઓની ફરિયાદ એ હતી કે ઉપરોક્ત વ્યક્તિઓએ સાથે મળીને કાવતરું ઘડ્યું હતું અને છેતરપિંડી, વિશ્વાસઘાત વગેરે કરીને ફરિયાદીઓ પાસેથી તેમની ઉપરોક્ત મૂલ્યવાન જમીન છીનવી લીધી હતી.

૮) ફરિયાદીઓએ ઉપરોક્ત વ્યક્તિઓ દ્વારા આચરવામાં આવેલા કથિત કેસને પ્રથમ દૃષ્ટિએ દર્શાવવા માટે તેમની ફરિયાદ સાથે તમામ વિવાદિત દસ્તાવેજો જોડ્યા હતા અને પોલીસ કમિશનરને તેમની જમીનના સંબંધમાં સમગ્ર કેસની તપાસ કરવા અને પહેલા એફ.આઈ.આર. નોંધ્યા બાદ યોગ્ય તપાસ કરીને, આ કેસમાં સામેલ તમામ લોકો સામે સક્ષમ અદાલતમાં આરોપપત્ર દાખલ કરવા અને તેઓએ કથિત રીતે કરેલા ગુનાઓ માટે તેમની સામે કાર્યવાહી કરવા અને ભારતીય દંડ સંહિતા અને અન્ય સંબંધિત કાયદાઓ હેઠળ તેમને સજા કરવા વિનંતી કરી હતી.

૯) આ પછી કલેક્ટર (એસ.આઈ.ટી.), સુરત ખાતે છ વ્યક્તિઓ સામે ભારતીય દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦ની (હવે પછી "આઈ. પી. સી". તરીકે ઓળખવામાં આવેલ છે) કલમ ૩૪, ૧૧૪, ૧૨૦–ખ, ૪૨૦, ૪૬૫, ૪૬૮, ૪૭૧ અને ૪૭૬ સાથે અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ (અત્યાચાર નિવારણ) અધિનિયમ, ૧૯૮૯ની કલમ ૩, ૭ અને ૧૧ વાંચતા તેવા કથિત ગુનાઓ કરવા

બદલ તેમની સામે કાર્યવાહી કરવાની માંગ કરતી બીજી ફરિયાદ (એનેક્ષર પી–૬) દાખલ કરવામાં આવી હતી. આ ફરિયાદમાં અગાઉના આરોપો જેવીજ વિગતો સાથે કેટલીક નવી હકીકતો પણ રજૂ કરવામાં આવી હતી.

૧૦) વધુ ત્રીજી ફરિયાદ કલેક્ટર, જિલ્લા વિવાદ નિવારણ મંચ, સુરત (એનેક્ષર–પી–૧૩) સમક્ષ તા. ૦૭.૧૦.૨૦૧૩ ના રોજ ફરિયાદીઓમાંથી એક ફરિયાદી દ્વારા ૮ વ્યક્તિઓ સામે દાખલ કરવામાં આવી હતી, જેમણે અગાઉની ફરિયાદોમાં આપવામાં આવેલા ગુનાઓ માટે તેમના પર કાર્યવાહી કરવા માટે વધુ વિગતવાર તથ્યો સાથે પ્રથમ બે ફરિયાદો જેવાજ આક્ષેપો કર્યા હતા.

૧૧) આ ત્રણ ફરિયાદોને કારણે સુરત ખાતેના ખટોદરા પોલીસ સ્ટેશનમાં તા.૦૬.૦૬.૨૦૧૬ ના રોજ એફ.આઈ.આર. (I સી.આર.. નંબર ૯૦ ઓફ ૨૦૧૬) નોંધવામાં આવી હતી, જેમાં આરોપી વ્યકતિઓના કહેવાથી એક પછી એક અનેક ફોજદારી અરજીઓ, જામીન અરજીઓ વગેરે દાખલ કરવામાં આવી હતી.

૧૨) આ કેસો છેલ્લા ૪ વર્ષ દરમિયાન નીચલી અદાલત, ઉચ્ચ અદાલત અને અત્રેની અદાલતમાં પણ એક પછી એક દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા. અદાલતોએ તેમાં કરવામાં આવેલા અવલોકનો સાથે અનેક આદેશો પસાર કર્યા

હતા.

૧૩) હાલની અપીલોનો સમૂહ ગુજરાત હાઈકોર્ટમાં ફોજદારી કાર્યરીતી સંહિતા, ૧૯૭૩ની (હવે પછી "સંહિતા" તરીકે ઓળખવામાં આવેલ છે) કલમ ૪૮૨ હેઠળ ઉપરોક્ત ત્રણ ફરિયાદોના આરોપી વ્યક્તિઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ફોજદારી અરજીઓમાંથી ઉદ્ભવેલ છે, જેમાં ઉપરોક્ત એફ.આઈ.આર. ને રદ કરવાની વિનંતી કરવામાં આવી છે.

૧૪) તા.૧૦.૦૭.૨૦૧૭ના વાદગ્રસ્ત ચુકાદા દ્વારા, ઉચ્ચ ન્યાયાલયના એકલ ન્યાયાધીશે આંશિક રીતે ફોજદારી અરજીઓને મંજૂરી આપી હતી અને પેરા ૮૮માં સમાવિષ્ટ ચુકાદાના નીચેના ભાગને પસાર કર્યો હતો જે નીચે મુજબ છેઃ

> **"(૧) જ્યાં સુધી ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૦૬, ૪૨૦, ૧૨૦ખ અને અત્યાચાર અધિનિયમ હેઠળ સજાપાત્ર ગુનાનો સંબંધ છે, પ્રથમ માહિતી અહેવાલને રદ કરવામાં આવે છે. બે બનાવટી પાવર ઓફ એટર્ની ઊભી કરવા અને ૭૩– એએ ને કાઢી નાખવાના આરોપોની તપાસ સુરત પોલીસ કમિશનર દ્વારા કાયદા અનુસાર પૂર્ણ કરવામાં આવશે.**
>
> **(૨) જે વ્યક્તિઓએ જમીન માલિકોનો સંપર્ક કર્યો હતો અને પોલીસ કમિશનર, સુરતને સંબોધીને લખવાવામાં આવેલી ફરિયાદોમાં અંગૂઠાની નીશાની મેળવી હતી તેમના સંબંધમાં તપાસ હાથ ધરવા માટે પણ કમિશનરને નિર્દેશ આપવામાં આવે છે. બીજા**

શબ્દોમાં કહીએ તો, હું કમિશનરને ચોક્કસ વ્યક્તિઓ સામે બ્લેકમેલિંગ અને ખંડણીના આરોપો અંગે યોગ્ય તપાસ હાથ ધરવા નિર્દેશ આપું છું."

૧૫) આ ચુકાદાની વિરુદ્ધમાં, બંને પક્ષો એટલે કે, ફરિયાદીઓ અને આરોપી ઓએ નારાજ થઈ આ અપીલ દાખલ કરી છે.

૧૬) જ્યાં સુધી આરોપીઓની વાત છે, તેમણે આદેશના તે ભાગને પડકાર્યો છે જેના દ્વારા ઉચ્ચ અદાલતે તેમની ફોજદારી અરજીઓ ફગાવી દીધી છે અને તેમની સામેના કેટલાક કથિત ગુનાઓના સંબંધમાં થયેલ એફ.આઈ.આર. રદ કરવાનો ઇનકાર કર્યો છે. આરોપી વ્યક્તિઓના જણાવ્યા અનુસાર, ઉચ્ચ અદાલતે એફ. આઈ. આર. નો એક ભાગ રદ કરવાને બદલે સમગ્ર એફ. આઈ. આર. રદ કરવી જોઈતી હતી.

૧૭) જ્યાં સુધી ફરિયાદીઓની વાત છે, તેમણે ચુકાદાના તે ભાગને પડકાર્યો છે, જેના દ્વારા ઉચ્ચ અદાલતે કેટલાક ગુનાઓના માટેની એફ.આઈ.આર. રદ કરી છે. ફરિયાદીઓના જણાવ્યા અનુસાર, ઉચ્ચ અદાલતે સમગ્ર એફ.આઈ.આર. ને સમર્થન આપવું જોઈતું હતું કારણ કે તે કાયદેસર અને યોગ્ય હોવાથી આરોપી વ્યક્તિઓ સામે કાયદા અનુસાર તેને સંપૂર્ણ અસર આપવી જોઈતી હતી.

૧૮) આ રીતે, સમગ્ર વિવાદ હવે ફરીથી આ અદાલત સમક્ષ અપીલના આ સમૂહમાં ફરિયાદીઓ અને આરોપી વ્યક્તિઓના કહેવા પર તેમની સંબંધિત અપીલમાં વિશેષ પરવાનગી દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ છે.

૧૯) આરોપીઓ તરફે શ્રી મુકુલ રોહતગી, ડૉ. એ.એમ. સિંઘવી, શ્રી યતીન ઓઝા, સુશ્રી મીનાક્ષી અરોરા, શ્રી શમિક સંજનવાલા અને ફરિયાદીઓ તરફે વિદ્વાન વરિષ્ઠ શ્રી દુષ્યંત દવે અને શ્રી હરિન પી. રાવલને સાંભળ્યા.

૨૦) આરોપીઓ તરફે હાજર વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મુકુલ રોહતગી, ડૉ. એ. એમ. સિંઘવી, શ્રી યતીન ઓઝા અને સુશ્રી મીનાક્ષી અરોરાએ તેમની સંબંધિત અપીલમાં ભારપૂર્વક દલીલ કરી હતી કે, ઉચ્ચ અદાલતે એફ.આઈ.આર. ને આંશિક રીતે રદ કરી હતી પરંતુ એફ.આઈ.આર. ને સંપૂર્ણ રીતે રદ ન કરવામાં ભૂલ કરી હતી, કારણ કે જે તારણોના આધારે એફ.આઈ.આર. ને આંશિક રીતે રદ કરવામાં આવી હતી, તે પછી બાકીની એફ.આઈ. આર. જેને સમર્થન આપવામાં આવ્યું હતું તે એફ.આઈ.આર. માં તપાસ કરવા માટે તપાસ અધિકારીઓ પાસે કંઈ જ બાકી ન હતું.

૨૧) તમામ વરિષ્ઠ વકીલો દ્વારા અનેક દસ્તાવેજો પર આધાર રાખીને, મુકદ્દમાના અગાઉના રાઉન્ડમાં કરવામાં આવેલા હાઈકોર્ટના અવલોકનો અને

વાદગ્રસ્ત ચુકાદામાં એ દર્શાવવા માટે રજુઆત કરવામાં આવી હતી કે, સમગ્ર એફ.આઈ.આર. કાનૂની પ્રક્રિયાનો દુરુપયોગ છે અને આરોપી વ્યક્તિઓને હેરાનગતી થઇ હતી. એવી વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે એફ.આઈ.આર. કોઈ પણ આરોપી વ્યક્તિઓ સામે કોઈ ઓછો પ્રથમ દૃષ્ટિ કેસ ન બનાવે કારણ કે પક્ષકારોએ લેખિતમાં આ બાબતનો નિકાલ કર્યો છે અને ફરિયાદીઓએ આરોપી વ્યક્તિઓ પાસેથી મોટું અવેજ સ્વીકાર્યું છે, તેથી ફરિયાદીઓને હવે પ્રશ્નમાં રહેલા વિષયના સંબંધમાં આરોપી વ્યક્તિઓ સામે આવી વિલંબિત એફ.આઈ.આર. દાખલ કરવાનું કોઈ કારણ ઊભું થતું નથી. વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા અનુસાર, તે પણ બાધિત છે.

૨૨) જવાબમાં, ફરિયાદીઓ તરફે હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી દુષ્યંત દવે અને હરિન પી. રાવલે વિનંતી કરી હતી કે ઉચ્ચ અદાલતે આરોપી વ્યક્તિઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ફોજદારી અરજીઓને ફગાવી દેવી જોઈતી હતી અને સમગ્ર એફ. આઈ. આર. ની તપાસ માટે સમર્થન આપવું જોઈએ, કારણ કે તેમના જણાવ્યા અનુસાર, એફ.આઈ.આર. માં નામ આપવામાં આવેલા આરોપીઓ સામે પ્રથમ દૃષ્ટિએ સંજ્ઞેય ગુનાઓ જાહેર થયા હતા. એવી વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે, જે રીતે આ અદાલતે સંખ્યાબંધ સમાન પ્રકારના કેસોમાં ચુકાદો આપ્યો છે, તેમ ગુનાઓની પ્રકૃતિને ધ્યાનમાં રાખીને, સમય–મર્યાદા કાયદો લાગુ પડતો નથી.

૨૩) વિદ્વાન વકીલે વધુમાં વિનંતી કરી હતી કે, હાઈકોર્ટ તરફથી એફ.આઈ. આર. ને આંશિક રીતે રદ કરવા માટે કોઈ સબળ પ્રમાણ નથી અને કોઇ કાનૂની પ્રમાન તો નહીજ તેથી તે હદ સુધી ચુકાદો રદબાતલ થવાને પાત્ર છે.

૨૪) વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ દ્વારા તેમના દ્વારા દાખલ કરાયેલા અનેક દસ્તાવેજો પર આધાર રાખીને એવી રજુઆત કરવામાં આવી હતી, જેમાં મુકદ્દમાના અગાઉના રાઉન્ડમાં હાઈકોર્ટના અવલોકનો અને વાદગ્રસ્ત ચુકાદા પર આધાર રાખવાનો સમાવેશ થાય છે અને તે જ સમયે આરોપી વ્યક્તિઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલા દસ્તાવેજોને તેમની સામગ્રી અને યોગ્યતા સહિત નકારી કાઢવામાં આવ્યા હતા.

૨૫) પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલને લંબાણ–પૂર્વક સાંભળ્યા પછી અને કેસના રેકોર્ડના અવલોકન બાદ, અમે ફરિયાદીઓ તરફે હાજર વિદ્વાન વકીલની રજુઆતો સ્વીકારવા તરફી વલણ ધરાવિએ છીએ, જ્યારે આરોપી વ્યક્તિઓ તરફે હાજર વિદ્વાન વકીલ દ્વારા કરવામા આવેલી રજૂઆતોમાં અમને કોઈ ગુણ જણાતા નથી.

૨૬) બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ અથવા સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળ આરોપી દ્વારા તેને રદ કરવાની માંગ કરતી એફ.આઈ.આર. ની નોંધણીને ક્યારે

પડકારવામાં આવે છે અને ઉચ્ચ અદાલતની શું સત્તાઓ છે અને ઉચ્ચ અદાલતે આવા પ્રશ્ન સાથે કેવી રીતે વ્યવહાર કરવો જોઈએ તે પ્રશ્ન પરનો કાયદો એકદમ સારી રીતે નક્કી કરવામાં આવ્યો છે.

૨૭) **પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્વપન કુમાર ગુહા અને અન્ય** (એ.આઈ.આર. ૧૯૮૨ એસ.સી. ૯૪૯) માં આ અદાલત ને આ મુદ્દાને ઉકેલવાનો પ્રસંગ મળ્યો હતો. ત્રણ ન્યાયાધીશોની બેન્ચ વતી બોલતા વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયાધીશ વાય. વી. ચંદ્રચુડે નીચેનો સિદ્ધાંત રજૂ કર્યો હતોઃ

> **"ગુનો જાહેર કરવામાં આવ્યો છે કે નહીં તે દરેક ચોક્કસ કેસની હકીકતો અને સંજોગો પર આધાર રાખે છે. જો સંબંધિત સામગ્રીની વિચારણા કર્યાથી, કોર્ટને સંતોષ થાય કે ગુનો જાહેર કરવામાં આવ્યો છે, તો કોર્ટ સામાન્ય રીતે ગુનાની તપાસમાં દખલ કરશે નહીં અને સામાન્ય રીતે ગુનાને સાબિત કરવા માટે સામગ્રી એકત્રિત કરવા માટે ગુનાની તપાસ પૂર્ણ કરવાની મંજૂરી આપશે.**
>
> **સંહિતાની કલમ ૧૫૭ હેઠળ તપાસ શરૂ કરવાની પૂર્વનિર્ણય એ છે કે એફ. આઈ આર. દ્વારા પ્રથમ દૃષ્ટિએ જાહેર થવું જોઈએ કે સંજ્ઞેય ગુનો કરવામાં આવ્યો છે. એવું માનવું ખોટું છે કે, પોલીસ પાસે સંહિતાની કલમ ૧૫૭ હેઠળ તપાસ શરૂ કરવાની નિરંકુશ વિવેકાધિકાર છે. તેમની તપાસનો અધિકાર સંજ્ઞેય ગુનાની શંકા કરવાના કારણના અસ્તિત્વ**

દ્વારા શરતી છે અને જ્યાં સુધી એફ.આઈ.આર., પ્રથમ દૃષ્ટિએ, આવા ગુનાની કબૂલાત જાહેર ન કરે ત્યાં સુધી તેઓ વાજબી રીતે શંકા કરવાનું કારણ ધરાવી શકતા નથી. જો તે શરત સંતોષાય છે, તો તપાસ ચાલુ રાખવી જોઈએ. ત્યારે કોર્ટ પાસે તપાસ અટકાવવાની કોઈ સત્તા નથી, કારણ કે આવું કરવું એ ગુનાહિત ગુનાઓની તપાસ કરવાની પોલીસની કાયદેસરની સત્તાને કચડી નાખવી હશે."

૨૮) કાયદાના ઉપરોક્ત સિદ્ધાંત, જે પછીના વર્ષોમાં આ અદાલત દ્વારા સતત અનુસરવામાં આવ્યો હતો તેને અને વાદગ્રસ્ત ચુકાદાને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે અવલોકન કરવા માટે બંધાયેલા છીએ કે ઉચ્ચ અદાલતે કોઈ પણ વાજબી કારણ વગર ઉપરોક્ત પ્રશ્નની તપાસ કરવા માટે ૮૯ પાનાનો ચુકાદો (પેપર બુક જુઓ) આપ્યો હતો અને પછી એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યા હતા કે પ્રશ્નમાં એફ.આઈ. આર. નો અમુક ભાગ કાયદાની રીતે ખરાબ છે કારણ કે, તે કોઈ પણ આરોપી વ્યક્તિઓ સામે કોઈ પણ સંજ્ઞેય ગુનાનો ખુલાસો કરતું નથી, જ્યારે એફ.આઈ. આર. નો માત્ર એક ભાગ સારો છે જે આરોપી વ્યક્તિઓ સામે પ્રથમ દૃષ્ટિએ કેસ જાહેર કરે છે અને તેથી તેને કાયદા અનુસાર તે હદ સુધી વધુ તપાસવાની જરૂર છે.

૨૯) આમ કરવાથી, અમારા મતે, ઉચ્ચ અદાલતે તો ખરેખર તપાસ અધિકારી અથવા/અને અપીલ અધિકારી જેવા કેસમાંથી ઉદ્ભવતા તમામ મુદ્દાઓનો

નિર્ણય લીધો હતો, તેમાં તેમને થોડું જ ધ્યાને હતું કે, તેઓ આ તબક્કે સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળ તેના અંતર્નિહિત અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરી રહી છે.

૩૦) અમારા મતે, ઉચ્ચ અદાલત તેના અધિકારક્ષેત્રની હદને ઓળખવામાં નિષ્ફળ ગયલ છે, જેનો ઉપયોગ આરોપી વ્યક્તિઓથી થયેલ કેટલાક સંજ્ઞેય ગુનાઓની ફરિયાદ કરતી કોઈપણ એફ.આઈ.આર. ની કાયદેસરતાની તપાસ કરતી વખતે કરે છે. એફ.આઈ.આર. ની તથ્યાત્મક સામગ્રીઓ કોઈ પણ પ્રથમ દૃષ્ટિએ સંજ્ઞેય ગુનાઓ જાહેર કરે છે કે નહીં તેની તપાસ કરવા માટે, ઉચ્ચ અદાલત તપાસ એજન્સી તરીકે અધિનિયમ કરી શકતી નથી અને અપીલ અદાલત જેવી સત્તાઓનો ઉપયોગ પણ કરી શકતી નથી. અમારા મતે, આ પ્રશ્નની તપાસ એ એફ.આઈ.આર. ની સામગ્રી અને જો પ્રથમ દૃષ્ટિએ કોઈ સાબિતીની જરૂર ન હોય તો તેને ધ્યાનમાં રાખીને કરવી જરૂરી હતી.

૩૧) આ તબક્કે, ઉચ્ચ ન્યાયાલય પુરાવા ધ્યાને લઈ શક્યું ન હતું કે એફ. આઈ.આર. ની સામગ્રી અને તેના પર આધાર રાખેલી સામગ્રીમાંથી તેના પોતાના તારણો કાઢી શક્યું ન હતું અને ત્યારે તો તેના પર વધુ, જ્યારે ફરિયાદીઓ અને સામાવાળાઓ બન્ને દ્વારા જે સામગ્રી ઉપર નિર્ભરતા મૂકાઇ હતી તે વિષે વિવાદ કરવામાં આવ્યો હતો. આવી સ્થિતિમાં, આવા તબક્કે તપાસ અધિકારીનું કામ

તપાસ કરવાનું બને છે અને પછી કોર્ટનું કામ બને છે કે એકવાર આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવે તે પછી આવા સામગ્રી સાથે પ્રશ્નોની તપાસ કરવી કે આવી સામગ્રી પર કેટલો આધાર રાખી શકાય.

૩૨) અમારા અભિપ્રાય મુજબ, એકવાર કોર્ટને ખબર પડે કે એફ.આઈ.આર. કોઈ પણ સંજ્ઞેય ગુનાનો પ્રથમ દૃષ્ટિએ ખુલાસો કરે છે, તો તેણે પોતાનો હાથ છેટો રાખવો જોઈએ અને તપાસ તંત્રને સંહિતામાં નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસાર ગુનાનો પર્દાફાશ કરવા માટે તપાસ શરૂ કરવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ.

૩૩) હકીકત એ છે કે આ કેસમાં ઉચ્ચ અદાલતે કેસના દરેક પાસાના સંબંધમાં સૌથી નાની વિગતો સુધી ગઇ હતી અને એફ.આઈ.આર. ને આંશિક રીતે રદ કરવા માટે ૮૯ પાનાનો ચુકાદો આપ્યો હતો, જે આમને એવા નિષ્કર્ષ પર લઈ જાય છે કે, ઉચ્ચ અદાલતે સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળ તેના અંતર્નિહિત અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે તેની સત્તાઓનો ભંગ કર્યો હતો. અમે હાઈકોર્ટના આવા અભિગમ સાથે સહમત ન થઈ શકીએ.

૩૪) ઉચ્ચ ન્યાયાલયની અંતર્નિહિત સત્તાઓ, જે દેખીતી રીતે તેની પ્રકૃતિમાં અંતર્નિહિત હોવાની વ્યાખ્યા નથી, તેને કોઈ પણ હદ સુધી વિસ્તૃત કરી શકાતી નથી અને ન તો આવી સત્તાઓને સંહિતામાં વ્યાખ્યાયિત ઉચ્ચ ન્યાયાલયની

અપીલીની સત્તાઓ સાથે સરખાવી શકાય છે. આ અદાલત દ્વારા અંતર્નિહિત સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતી વખતે નિર્ધારિત માપદંડોને હંમેશા ધ્યાનમાં રાખવા જોઈએ, નહીં તો તે કેસના નિર્ણયમાં અધિકારક્ષેત્રની ભૂલ તરફ દોરી જશે. આવી જ સ્થિતિ અહીં પણ છે.

૩૫) ઉપરોક્ત એફ. આઈ. આર. અને ત્રણ ફરિયાદોના અવલોકન બાદ, અમારું માનવું છે કે ફરિયાદ અને એફ.આઈ.આર., આરોપી વ્યક્તિઓ સામે ફરિયાદીઓ દ્વારા થયેલ કથિત વિવિધ સંજ્ઞેય ગુનાઓના પ્રથમ દ્રષ્ટી આરોપનો ખુલાસો કરે છે અને તેથી, ઉચ્ચ અદાલતે આરોપી વ્યક્તિઓ દ્વારા દાખલ કરેલી અરજીને આંશિક રીતે ફગાવી દેવાને બદલે સમગ્ર એફ.આઈ.આર. ને સમર્થન આપવા માટે અરજીને સંપૂર્ણ રીતે ફગાવી દેવી જોઈએ.

૩૬) દલીલો પૂરી થયા પછી આરોપી વ્યક્તિઓ તરફે વિદ્વાન વકીલે ટૂંકી નોંધ દાખલ કરી હતી અને તેમની દલીલોના સમર્થનમાં (૨૦૧૫) ૧૧ એસ.સી.સી. ૭૩૦ અને (૨૦૧૧) ૩ એસ.સી.સી. ૩૫૧ માં નોંધાયેલા આ અદાલતના ૨ નિર્ણયો પર આધાર રાખ્યો હતો. અમે ૨ નિર્ણયો પર ધ્યાન આપેલ છે. અમારા મતે, બંને નિર્ણયો હકીકતો પર અલગ પડે છે, જ્યારે આપણે જે નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો છે તે વધુ મુદ્દાને લગત છે. તેમાં કારણ એ છે કે, પ્રથમ સ્થાને, આરોપી વ્યક્તિઓ તરફે વિદ્વાન વકીલ દ્વારા જે ૨ નિર્ણયો પર આધાર રાખવામાં

આવ્યો હતો તે એવા કેસ હતા જ્યાં વટાવખત અધિનિયમ કલમ ૧૩૮ હેઠળ અને અન્ય કેસમાં આઈ.પી.સી. ની કેટલીક કલમો હેઠળ ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી હતી. આ તે ફરિયાદ છે જેને સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળ અંતર્નિહિત અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરીને રદ કરવાની માંગ કરવામાં આવી હતી. અહીં એવું નથી. બીજું, તેથી નિર્ણય સંબંધિત કેસોમાં સામેલ તથ્યો તરફ વળ્યો હતો.

૩૭) હાલના કેસમાં, પડકાર ખાસ કરીને એફ.આઈ.આર. નોંધવાનો છે. આ અદાલતે **સ્વપન કુમાર ગુહા** (સુપ્રા) કેસમાં એફ.આઈ.આર. ને પડકારવાના સંદર્ભમાં ઉચ્ચ અદાલતની અંતર્નિહિત સત્તાઓના ઉપયોગની તપાસ કરી હતી. અમારા મતે, તેથી, **સ્વપન કુમાર ગુહા** (સુપ્રા) માં નિર્ધારિત કાયદો આ કેસના તથ્યોને સીધા જ લાગુ પડે છે, જે ટાંકવામાં આવેલા બન્ને નિર્ણયોમાં નિર્ધારિત કાયદાની વિરુદ્ધ છે.

૩૮) ઉપરોક્ત ચર્ચાના પ્રકાશમાં, હવે તે જરૂરી છે કે આ બાબત, જે પ્રશ્ન હેઠલની એફ.આઈ.આર. નો વિષય છે, તેની તપાસ અધિકારીઓ દ્વારા સંહિતામાં નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસાર વિગતવાર તપાસ કરવાની જરૂર છે.

૩૯) અમે હેતુપૂર્વક ગુણદોષ પર કોઈ અવલોકન કરવાનું ટાળ્યું છે અને કેસમાંથી ઉદ્ભવતા વાસ્તવિક મુદ્દાઓ પર અમારો તર્ક આપવાનું પણ ટાળ્યું છે, નહીં તો

તે પક્ષકારો માટે પૂર્વગ્રહ પેદા કરી શકે છે અને પોલીસ અધિકારીઓ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવતી તપાસ પ્રક્રિયામાં અવરોધ પણ ઊભો કરી શકે છે.

૪૦) જોકે પક્ષકારો વતી તરફે હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે સેંકડો દસ્તાવેજોનો ઉલ્લેખ કરીને કેસના ગુણદોષને સ્પર્શતા મુદ્દાઓ પર દલીલ કરી હતી, પરંતુ અમારા મતે, એકવાર આપણે એવું તારણ નોંધી લઈએ કે તેમાં સંલગ્ન દસ્તાવેજો સહિત એફ.આઈ.આર. વાંચતાં પ્રથમ દૃષ્ટિએ કેસ બનાવવામાં આવે તો વાસ્તવિક ક્ષેત્રમાં પ્રવેશ કરવો સંપૂર્ણપણે બિનજરૂરી છે. તેથી, અમે તેમની રજુઆતોની વિગતમાં જવાનુ જરૂર નથી માનતા. તે કહેવાની જરૂર નથી કે, આ તમામ રજુઆતો અને અપ્રમાણિત, વિવાદિત દસ્તાવેજો કે જેના પર પક્ષો દ્વારા નિર્ભરતા મૂકવામાં આવી હતી તે પછીના તબક્કે અને જ્યારે પ્રસંગ ઊભો થશે ત્યારે તેની સાથે વ્યવહાર કરવામાં આવશે.

૪૧) ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને, ફરિયાદીઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ, એટલે કે ક્રીમીનલ અપીલ @એસ. એલ.પી. (ક્રી.) ૫૪૭૬ અને ૫૪૭૫ ઓફ ૨૦૧૭ ને મંજૂરી આપવામાં આવે છે. વાદગ્રસ્ત ચુકાદાને રદ કરવામાં આવે છે. અમારા આદેશની અનુગામી તરીકે, આરોપી વ્યક્તિઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ, એટલે કે, ક્રીમીનલ અપીલ @એસ.એલ.પી. (ક્રી.) ૫૧૫૫, ૫૩૨૨, ૫૫૦૦ અને ૫૮૬૭/૨૦૧૭ રદ કરવામાં આવે છે.

૪૨) પરિણામે, આરોપી વ્યક્તિઓ દ્વારા સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલી ફોજદારી અરજીઓ કે જેમાંથી આ અપીલ ઉદ્ભવેલ છે તે રદ કરવામાં આવે છે.

૪૩) એફ.આઈ.આર. લાંબા સમયથી પડતર હોવાથી, અમે તપાસ અધિકારીઓને કોઈ પણ પૂર્વગ્રહ વિના કાયદાનું પાલન કરીને કેસની તપાસ પૂર્ણ કરવા અને ઝડપથી આગળ વધવા નિર્દેશ આપીએ છીએ.

૪૪) છૂટા પડતાં પહેલા, અમે એ સ્પષ્ટ કરવાનું યોગ્ય માનીએ છીએ કે, આ આદેશને કોઈ પણ રીતે ગુણદોષના આધારે કોઈ પણ મુદ્દાનો નિર્ણય લેતો હોવાનું ન સમજવું જોઈએ. તેથી, તપાસ અધિકારીઓ આ બાબતની તપાસ કરતી વખતે નીચલી અદાલતો અને ઉચ્ચ અદાલતે તેમના સંબંધિત આદેશોમાં કરેલા કોઈપણ અવલોકનોથી કોઈ પણ રીતે પ્રભાવિત થશે નહીં.

..... ન્યાયમૂર્તિ
[આર. કે. અગ્રવાલ]

..... ન્યાયમૂર્તિ
[અભય મનોહર સેપ્રે]

નવી દિલ્હી;
૫ જાન્યુઆરી, ૨૦૧૮

This judgment has been translated using AI Tool SUVAS.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.